

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Διάλογος από πραγματική -και όχι μηδενική- βάση

Του ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΝΟΥΣΗ, καθηγητή, πρώην πρύτανη Πανεπιστημίου Θράκης

Δηλώνω ευθύς εξαρχής ότι έχω εδώ και πολλά χρόνια ταχθεί υπέρ του δημόσιου πανεπιστημίου.

Αυτή μου η θέση μπορεί να έχει αφετηρία προσωπικές ιδεολογικές αξιολογήσεις, αλλά τούτο δεν σημαίνει ότι δεν εξετάζει με ακαδημαϊκά ή κοινωνικά κριτήρια όλα τα ενδεχόμενα.

Εξακολουθώ όμως -ύστερα από υπερεικοσιπενταετή θητεία στο ελληνικό δημόσιο πανεπιστήμιο -να αναρωτιέμαι γιατί χρειάζονται μη κρατικά ΑΕΙ και σε τι θα συμβάλουν στην αναβάθμιση των σπουδών και της έρευνας.

Το δημόσιο πανεπιστήμιο έχει άπειρες δυνατότητες προσαρμογής στα νέα διεθνή και ευρωπαϊκά δεδομένα και στις τεχνολογικές εξελίξεις, χωρίς αναγκαστικά να απαλλοτριώνει τον δημόσιο χαρακτήρα του, τη δημόσια αποστολή και τη δημόσια ευθύνη του.

Το γεγονός ότι (μέχρι) σήμερα το δημόσιο πανεπιστήμιο δεν τολμάει ν' ανοιχτεί σε νέα γνωστικά αντικείμενα («οριζόντιας» και όχι «κάθετης» γνώσης), στη διδασκαλία (και) σε ξένη γλώσσα ή να ενθαρρύνει τα διατμηματικά προγράμματα και τις μετακινήσεις/ μετεγγραφές φοιτητών σε ομοειδή τμήματα δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κάποιος άλλος φορέας διαθέτει περισσότερο «αέρα» και καλύτερο know how για να προβεί σε αυτές τις κινήσεις πιο συνετά, πιο γρήγορα, πιο αποτελεσματικά.

Παρά τις ενστάσεις και επιφυλάξεις που διατύπωσα στις προηγούμενες παραγράφους, δεν θ' αρνηθώ να μπω στο διάλογο για την ίδρυση μη κρατικών ΑΕΙ προκειμένου να οριοθετήσουμε (και να κατανοήσουμε) θεσμικά, νομικά και λοιπά ακαδημαϊκά προβλήματα.

Επειδή η οποιαδήποτε πρόταση για την ίδρυση/λειτουργία μη κρατικών ΑΕΙ πρέπει -εν είδει αλυσίδας- να συνδέει άρρηκτα τον κάθε κρίκο με τον προηγούμενο και τον επόμενο, παρουσιάζω τα βασικότερα προβλήματα με τη μορφή των φάσεων.

Φάση 1η:

Εθνικός και ακαδημαϊκός σχεδιασμός

Το ποια τμήματα πρέπει να ιδρυθούν, ποιο γνωστικό αντικείμενο πρέπει να θεραπεύσουν και σε ποιο πανεπιστήμιο πρέπει να ενταχθούν όπως άλλωστε και σε ποιες περιφέρειες της Ελλάδας (και σε ποιες πόλεις) μπορεί να λειτουργούν είναι αρμοδιότητα του υπουργείου Παιδείας, του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας, της Συνόδου των Πρυτάνεων, της Επιτροπής Στρατηγικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΠΘ ή οποιουδήποτε άλλου δημόσιου φορέα ή οργανισμού.

Σε καμία όμως περίπτωση δεν είναι ανεκτό να διαμορφώνουν την εθνική στρατηγική της ανώτατης εκπαίδευσης μη κρατικοί παράγοντες (τοπικοί ή άλλοι). Εάν συμφωνούμε σ' αυτή την αρχή, τότε ο εθνικός προγραμματισμός και σχεδιασμός (π.χ. πενταετής) προηγείται της οποιασδήποτε περαιτέρω ενέργειας. Εάν ο χάρτης της ανώτατης εκπαίδευσης, όπως αυτός έχει καταρτιστεί από τα αρμόδια όργανα και επικυρωθεί από τη Βουλή των Ελλήνων, αφήνει χώρο για την επικουρική ίδρυση τμημάτων (που έχουν κριθεί αναγκαία) σε περιοχές (που έχουν κριθεί κατάλληλες) από φορείς μη κρατικούς (δεδομένου ότι το κράτος δηλώνει ότι αδυνατεί εντός του ορίζοντα της πενταετίας, για καθαρά οικονομικούς λόγους, να τα χρηματοδοτήσει), τότε μπορούμε να συζητήσουμε το επόμενο βήμα. Διαφορετικά, ο καθένας θα μπορεί να ιδρύει οτιδήποτε οπουδήποτε, οπότε δεν θα μιλάμε για αναβάθμιση των ΑΕΙ αλλά για «αρπαχτές», για «τμήματα μιας χρήσης» ή για «γευνικευμένο αλαλούμ».

Φάση 2η:

Όροι χορήγησης άδειας ίδρυσης-λειτουργίας ενός Τμήματος.

Την άδεια σκοπιμότητας (σύμφωνα με τον προϋπάρχοντα και εγκριθέντα πενταετή εθνικό προγραμματισμό και σχεδιασμό) χορηγεί το υπουργείο Παιδείας, αλλά την άδεια λειτουργίας χορηγεί Ανεξάρτητη Αρχή (προβλεπόμενη από το Σύνταγμα ή από ειδικό νόμο) συγκροτούμενη από προσωπικότητες του ακαδημαϊκού χώρου.

Οι φάκελοι υποψηφιοτήτων περιέχουν όλα τα αναγκαία στοιχεία που αφορούν τη διαφάνεια ως προς τους χρηματοδότες, το master plan, την άντληση πόρων, τους στόχους, τον μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα κ.ο.κ.

Τη νόμιμη λειτουργία του τμήματος παρακολουθεί το υπουργείο Παιδείας, η Ανεξάρτητη Αρχή αλλά και άλλοι συναρμόδιοι φορείς (π.χ. υπουργείο Ανάπτυξης, υπουργείο Δημόσιας Διοίκησης κ.τ.λ.).

Οι ειδικότεροι όροι (π.χ. αριθμός εισακτέων, υποτροφίες, διδάκτρα για ορισμένες εκπαιδευτικές υπηρεσίες ή για ορισμένες κατηγορίες φοιτητών) θα καθορίζονται στην αρχή κάθε ακαδημαϊκού έτους με απόφαση του υπουργικού συμβουλίου έπειτα από σύμφωνη γνώμη του ΕΣΥΠ.

Εάν, αντίθετα, οι άδειες χορηγούνται με βάση πελατειακές/κομματικές ή διαπλεκόμενες σχέσεις, τότε δεν υπάρχει λόγος να προχωρήσουμε παραπέρα. Το ίδιο ισχύει κι αν δεχτούμε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα καθορίζει εκ των άνω τους όρους της παρεχόμενης γνώσης στα ΑΕΙ.

Φάση 3η:

Δικαίωμα πρόσβασης εγγραφής

Το πλέον κρίσιμο θέμα από πλευράς ισότητας ευκαιριών, αξιοκρατίας και κοινωνικής κινητικότητας είναι το ποιοι δικαιούνται και μπορούν να εγγραφούν ως πρωτοετείς φοιτητές στα τμήματα αυτά.

Εάν η εγγραφή γίνεται μόνο από όσους είχαν το δικαίωμα να δώσουν πανελλήνιες εξετάσεις για εισαγωγή στα δημόσια ΑΕΙ και εάν γίνεται με βάση σειρά επιτυχίας/αποτυχίας σύμφωνα με τους πίνακες που καταρτίζει το υπουργείο Παιδείας (και βέβαια σε συνάρτηση με τη δήλωση στο μηχανογραφικό δελτίο του ίδιου του υποψήφιου), τότε η συζήτηση μπορεί να προχωρήσει στο επόμενο θέμα. Π.χ. εάν στο δημόσιο τμήμα

Νομικής εισάγονται 300 φοιτητές (από το 1 έως το 300), τότε στο μη κρατικό τμήμα μπορούν να εγγραφούν από το 301 έως το 400. Τα ίδια ισχύουν για τις μετεγγραφές και τις κατατάξεις.

Αντίθετα, εάν μπορεί να εγγραφεί ο οποιοσδήποτε (με οποιονδήποτε τίτλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατέχει) και σε οποιοδήποτε τμήματα (της αρεσκείας του), τότε έχουμε παραβιάσει τις αρχές που αναφέραμε παραπάνω, έχουμε συμβάλει στο περαιτέρω άνοιγμα της κοινωνικοοικονομικής ψαλίδας και έχουμε διαμορφώσει συνθήκες αθέμιτου ανταγωνισμού μεταξύ των νέων.

Στο σημείο αυτό θέλω πάντως να επαναφέρω την πρότασή μου να εισάγεται ο φοιτητής σε σχολή και όχι σε τμήμα και να έχει το δικαίωμα οριζόντιας μετακίνησης μέσα στην ίδια σχολή.

Η εγγραφή δεν θα συνδέεται με την καταβολή χρημάτων. Η οποιαδήποτε πρόβλεψη διδάκτρων θ' αφορά μεταγενέστερες εξειδικευμένες εκπαιδευτικές/ερευνητικές υπηρεσίες ή και ορισμένες κατηγορίες φοιτητών.

Φάση 4η:

Τρόπος διοίκησης

Κατά τη γνώμη μου τα πανεπιστημιακά όργανα διοίκησης (άρθρα 8-12 Ν. 1268/82) δεν πρέπει ν' αλλάξουν ούτε ως προς τη σύλληψη ούτε ως προς τη σύνθεση και τις αρμοδιότητες. Οποιαδήποτε μετακίνηση στοιχείων θα κλονίσει όχι μόνο την εσωτερική δημοκρατία, αλλά και την εξωτερική εμπιστοσύνη της κοινωνίας.

Επειδή όμως ο φορέας που ιδρύει το τμήμα πρέπει να έχει λόγο σε ζητήματα διοίκησης και λειτουργίας (και όχι ακαδημαϊκής φύσης), ίσως θα μπορούσε να προβλεφθεί ένα Συμβούλιο Ιδρύματος, στο οποίο θα συμμετέχουν (χωρίς όμως να έχουν την πλειοψηφία) εξωπανεπιστημιακά μέλη, τα οποία θα ορίζονται από την Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής των Ελλήνων και από το ΕΣΥΠ. Η διαφάνεια εξακολουθεί ν' αποτελεί αρετή (ή ζητούμενο) του αυτοδιοικούμενου πανεπιστημίου. Το ίδιο ισχύει και με την εργοδοσία ως δημιουργού εμπιστοσύνης.

Το αυτοδιοικητο των ΑΕΙ διαβρώνεται όταν το κράτος ασκεί αφόρητο οικονομικό περιορισμό, αλλά σίγουρα καταργείται όταν οι μη κρατικοί φορείς νοούν και διαχειρίζονται την ακαδημαϊκή λειτουργία ως επιχείρηση.

Και κατά τη γνώμη μου ένα μη αυτοδιοικητο πανεπιστήμιο δεν είναι πανεπιστήμιο.

Τέλος, ενδιαφέρον θα είχε να ρυθμιστούν ζητήματα όπως η ακαδημαϊκή ελευθερία και το πανεπιστημιακό άσυλο, έννοιες συνυφασμένες με το πανεπιστήμιο των ιδεών και των ελευθεριών. Ελπίζω ο νομοθέτης του μέλλοντος να μην έχει στο νου του το μοντέλο που εφαρμόστηκε στις στρατιωτικές σχολές (Ν. 3187/2003), όπου ναι μεν μετονομάστηκαν σε Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΣΕΙ) και υιοθέτησαν τις διατάξεις του νόμου-πλαισίου, αλλά το όλο σύστημα ελέγχεται και διοικείται από... «ανεξάρτητους αξιωματικούς».

Φάση 5η:

Διαδικασίες εκλογής επιστημονικού προσωπικού

Είναι αυτονόητο ότι τα προσόντα, η διαδικασία κρίσης, τα εκλεκτορικά σώματα, τ' αξιολογικά κριτήρια παραμένουν ως έχουν στην πανεπιστημιακή νομοθεσία (άρθρα 14-19 Ν. 1268/82).

Οποιαδήποτε αλλοίωση ή παρέκκλιση από τις ακαδημαϊκές ή επιστημονικές αρχές θα υποβάθμιζε το τμήμα (και κατ' επέκταση και το πτυχίο του), ενώ θα έδινε την εικόνα «οικογενειακής επιχείρησης ή παρεούλας» και όχι πανεπιστημιακής ανεξάρτητης μονάδας. Η μόνη, εφικτή αρμοδιότητα του Συμβουλίου Ιδρύματος, έπειτα από γνώμη των πανεπιστημιακών οργάνων, θα είναι η προτεραιότητα στις προκηρύξεις (αριθμός, πιστώσεις κ.τ.λ.). Τίποτε άλλο.

Εξεταστέο βέβαια παραμένει το καθεστώς (status) των εκλεγμένων και υπηρετούντων μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) ή και των άλλων κατηγοριών (ΕΤΕΠ, ΕΕΔΙΠ, διοικητικό προσωπικό κ.τ.λ.). Νομίζω ότι στο σημείο αυτό χρειάζεται μακρά ανταλλαγή απόψεων εάν θα υιοθετηθούν τα ισχύοντα στα δημόσια ΑΕΙ (άρθρα 13, 17-22 Ν. 1268/82) ή θα δημιουργηθεί μια ειδική κατηγορία επιστημονικού προσωπικού (με βάση συλλογικές ή ατομικές συμβάσεις, πλήρους ή μερικής απασχόλησης) ή αν θα υπάρξουν (και ποιες) βαθμίδες εξέλιξης.

Αυτό το σημείο πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα στο νέο νομοθετικό πλαίσιο για τα μη δημόσια πανεπιστημιακά τμήματα.

Φάση 6η:

Προγράμματα σπουδών

Η ανταλλακτική (διάβαζε χρηματική) αξία της γνώσης αντανακλάται έτσι κι αλλιώς και στα προγράμματα σπουδών. Η «αλήθεια» υποκαθίσταται από τη «χρησιμότητα».

Τα σταθερά προγράμματα σπουδών δεν αρέσουν πλέον όσο τα σπονδυλωτά (modularised), όπου ο κάθε φοιτητής διαμορφώνει το δικό του menu.

Η αγορά και οι επιχειρήσεις παρεμβαίνουν έντονα στο ίδιο το περιεχόμενο της (ανώτατης) εκπαίδευσης προωθώντας «ανοιχτά, ευέλικτα, ανανεώσιμα προγράμματα σπουδών».

Τούτο όμως ισχύει ακόμα ως τάση, ως φορά των πραγμάτων, ως «ατμόσφαιρα». Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτυπωθεί μια τέτοια διαφοροποίηση στα προγράμματα των μη κρατικών τμημάτων, τα οποία πρέπει να είναι η ίδια ή παραπλήσια με τα ομοειδή τμήματα των δημόσιων ΑΕΙ. Για να επιτυγχάνεται αυτή η εναρμόνιση (και όχι βέβαια η πλήρης ταύτιση, που ούτε σήμερα υπάρχει), σκόπιμο θα ήταν να λειτουργούν οριζόντιες ομάδες εργασίας συγκροτούμενες από μέλη ΔΕΠ όλων των όμοιων ή συγγενών τμημάτων (δημοσίων ή μη), οι οποίες θα καταρτίζουν κοινές προτάσεις που θα εγκρίνουν οι οικείες γενικές συνελεύσεις τμημάτων και θα επικυρώνονται από τις συγκλήτους.

Είναι αυτονόητο ότι η διάρκεια των σπουδών (αριθμός απαιτούμενων εξαμήνων), η δομή των σπουδών και η μορφή των εξετάσεων θ' ακολουθούν τα ισχύοντα στα δημόσια ΑΕΙ και ότι το πτυχίο (κατευθύνσεις, εξειδικεύσεις κ.τ.λ.) θα είναι ισότιμο με τα χορηγούμενα από τα δημόσια ΑΕΙ ως προς όλες τις συνέπειες.

Τέλος, θεωρώ ότι ήρθε η στιγμή η εκπαιδευτική κοινότητα να συζητήσει δημόσια και ειλικρινά τα νέα προβλήματα που δημιουργεί η ηλεκτρονική παιδεία (e-versity, αντί του university), καθώς διαφοροποιούνται οι ρόλοι/σχέσεις και καταργούνται οι έννοιες του πανεπιστημιακού χώρου, του επιστημονικού χρόνου και της ακαδημαϊκής κοινότητας.

Αν δεν πείσουμε τη νέα γενιά ότι αξίζει τον κόπο να έρχονται να μας ακούνε και να συζητάνε μαζί μας (και με τους συμμαθητές/συμφοιτητές τους), τότε θ' αντικατασταθούμε από δισκέτες και πακέτα πληροφοριών (είτε ανήκουμε στο δημόσιο ή στο μη δημόσιο ΑΕΙ).

Ας μη λέμε ότι δεν τη βλέπουμε αυτή την εξέλιξη και ας μη λέμε ότι δεν (θα) φταίει (πάλι) κανείς.